

Sammendrag av doktorgradsavhandlinger

Ann Sofi Larsen

Forstyrrelers paradoksale kraft – en studie om hvordan forstyrrelser kan virke produktivt i pedagogisk arbeid i barnehagen

Avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.) ved Norsk senter for barneforskning, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Disputas 5. juni 2015.

I min doktorgradsavhandling argumenterer jeg for at forstyrrelser i pedagogisk arbeid kan destabilisere, forskyve og forandre tenkning og praksiser. Forstyrrelser lager noen vibrasjoner i institusjonene; en permanent uro, som ikke skal eller lar seg slukke, og hvor barnehagens personale ikke kan slå seg til ro med vurderingene og beslutningene som gjøres.

Avhandlingens empiriske materiale er konstruert på bakgrunn av samtaler med barnehagepersonalet i tre barnehager. Til sammen deltok 9 førskolelærere og 11 assistenter/fagarbeidere. Tema for samtaler handler om situasjoner hvor personalet opplever å møte motstand, hvor de står i situasjoner som skaper noen dilemmaer, og hvor det som anses som normalt og riktig å gjøre, utfordres.

Interessen for forstyrrelser som tema kom ganske tidlig i forskningsprosessen. Jeg ble oppmerksom på at barnehagepersonalets refleksjoner, og deres drøftinger av praksis, ofte kom i stand på bakgrunn av hendelser hvor ikke alt gikk som forventet. En av førskolelærerne jeg snakket med uttrykte det slik: "Det er så lett å snakke om mangfold, det forskjellige, så kommer det noe i praksishverdagen som utfordrer deg litt, så glemmer du det." Med

førskolelærerens utsagn i bakhodet la jeg merke til at det som i *praksishverdagen utfordret litt*, kunne være situasjoner hvor barn ga voksne motstand i forhold til voksenplanlagte aktiviteter, situasjoner hvor grenser ble utfordret og hvor det som kunne ses som normalt og riktig å gjøre ikke nødvendigvis var det.

At livet i barnehagen tar andre veier enn det som er forespeilet eller forventet på forhånd, er ikke oppsiktsvekkende. Barnehagens mangfoldige, uforutsigbare og pulserende liv sørger for at hverdagen hele tiden tar nye og uante retninger. Likevel var det to aspekter ved forstyrrelser som jeg ble nysgjerrig på. *Det ene* var at forstyrrelser i pedagogisk arbeid utfordrer og setter personalet i situasjoner hvor de må gjøre noen vurderinger og ta noen beslutninger. De må handle "klokt", samtidig som det ikke er innlysende hva det å handle "klokt" kan handle om. *Det andre* var at personalet brukte slike situasjoner som utgangspunkt for videre samtaler. Disse to aspektene gjorde meg oppmerksom på at forstyrrelser i pedagogisk arbeid har virkninger utover de konkrete hendelsene. Forstyrrelser skaper både engasjement, usikkerhet, tvil og motstand og setter tenkning og praksiser i bevegelse.

Tvil, usikkerhet og nøling, er for tiden ikke noe som bejubles eller løftes frem som vesentlige sider ved pedagogisk arbeid. Likevel, eller kanskje nettopp derfor, argumenterer jeg for at noe går tapt hvis vi

lar være å stille spørsmål om hva som kan tilsløres ved ikke å rette oppmerksomheten mot hva forstyrrelser i pedagogisk arbeid kan gjøre. Avhandlingen er dermed også et tilsvar på en økt etterspørsel etter evidensbasert forskning hvor kontroll, forutsigbarhet og nytteperspektiv settes på den barnehagepolitiske dagsorden.

Vitenskapsteoretisk har studien forbindelser til det som innenfor samfunnsvitenskapen betegnes som den *lingvistiske vending*, som sees som en kritikk av språklig strukturalisme og av Saussures teorier om språklige strukturer. Her problematiseres hvordan forståelser av begreper og ideer fremstår som noe som entydig oppstår gjennom erfaring og bruk av språk. Den språklige vending har igjen forbindelser til barnehage- og barndomsforskning som er inspirert av poststrukturalistiske og dekonstruktive perspektiver, hvor det ikke nødvendigvis er barn som er objekt for forskningen, men heller ideer, teorier og begreper om for eksempel barn, barndom og barnehage.

For å tenke gjennom andre begreper og metoder enn pedagogikkens egne, er språk og filosofi ett av de mulige redskapene jeg har hatt. En av avhandlingens premisser er derfor at det empiriske materialet og filosofiske begreper skal brukes til å åpne for *tenkning* og tolkningsmuligheter snarere enn å betrakte dem som en entydig og pålitelig kilde til å validere kunnskap. I dette arbeidet lener jeg meg til den franske filosofen Jacques Derrida (1930–2004) og inviterer til tenkning om hva noen av hans begreper kan bringe med seg når spørsmål om forstyrrelser, som et hittil lite belyst aspekt ved pedagogisk arbeid, adresseres. Det jeg også gjør er å invitere til refleksjoner over hvordan Derridas arbeid kan åpne opp for å kaste nytt lys over problemer og paradokser knyttet til det å gjøre vurder-

inger og ta beslutninger i pedagogisk arbeid. Avhandlingens tre sentrale filosofiske begrep er: *dekonstruksjon*, *l'invention de l'autre* og *aporia*. Jeg snakker om *dekonstruksjon* som hendelser, som noe som skjer, i situasjoner der tekster blir satt i spill. Jeg snakker om *l'invention de l'autre* (den/det andres innkommen/inntreden), hvor noe uforutsett bryter inn og destabiliserer det gjeldende. Jeg snakker om *aporia* – som situasjoner hvor personalet stilles overfor dilemmaer, paradokser og motsetningsfulle øyeblikk hvor de må fatte beslutninger, men hvor disse ikke kan gjøres på bakgrunn av tidligere erfaringer.

Med Derrida ble jeg oppmerksom på *hva mer*. Poenget er at *hva mer* kommer i skyggen, dersom ideen om jakten på sannheter, forutsigbarhet og kontroll blir styrende. I en artikkel skriver Patthi Lather om dette paradokset: "To make the thought possible, one occupies the place of the impossible." I forskningsprosessen vil dette innebære at det jeg skriver frem som "funn" og kunnskapsbidrag også befinner seg innenfor det Derrida kritiserer og yter motstand mot. Noe av det paradoksale er at idet jeg skriver frem tanker og mulige forståelser, opptar jeg samtidig rommet for *hva mer*: for det uforutsette og for det som mulige forståelser samtidig tilslører. Og i denne aporien, i situasjonen hvor jeg stilles overfor dilemmaer, paradokser og motsetninger, må jeg likevel agere!

Forstyrrelser har kraft til å produsere *gjentagelser* i den forstand at personalet forsetter å gi hendelser oppmerksomhet gjennom videre samtaler og refleksjoner. I lys av Derrida ligger det alltid meningsforskjeller, forskyvninger og forandringer i gjentagelser. Utfordringene er imidlertid å bli oppmerksom på *hva mer* – hva mer enn det som umiddelbart er synlig. Barnehagepersonalet opplever dette som et krevende, intenst og

utfordrende arbeid. Samtidig gir de uttrykk for at det også er et energiskapende, riktig og viktig arbeid. I et barnehagefelt som arbeider for å anerkjenne kompleksiteter og mangfold, er dette arbeidet en vesentlig del av personalets ansvar, fordi det bidrar til å yte motstand mot forhold som forsøker å redusere det komplekse ved barns liv og ved pedagogisk arbeid.

Ved ikke å rette oppmerksomheten mot forstyrrelser, kan forskjeller og det mangetydige tilsløres. Det som det på forhånd ikke er mulig å se for seg: det uforutsigbare, det unike og det singulære. Jeg argumenterer for at mellomrommene, pausene, stoppene, og muligheten for tap av mening, kan forspilles hvis vi ikke gir oppmerksomhet til forstyrrelser i pedagogisk arbeid. Å risikere mulighetene for tap av mening, vil i lys av Derrida, handle om etikk,

rettferdighet og ansvar. Det vil også handle om å utvide feltet for pedagogisk handling og å åpne opp noen dører som gir muligheter for å skape nye og andre forståelser, men fortsatt uten å sette et endelig punktum. Forstyrrelser vil alltid allerede virke som en bevegelig, produktiv kraft i det pedagogiske arbeidet. En kraft som skaper paradokser og dilemmaer i det uendelige. Det tar aldri slutt, det går aldri opp. Personalet kommer heller ikke utenom, men stilles til ansvar for å respondere og å gi oppmerksomhet til det som alltid allerede virker, det som er i bevegelse, det som forskyver, forandrer og yter motstand.

Kontakt: Ann Sofi Larsen, Høgskolen i Østfold, Avdeling for lærerutdanning, Norge.
Email: ann.s.larsen@hiof.no

Mayumi Takahashi

Young children and consumer media cultures in Japan: Mothering, peer relationships, social identities and consumption practices

Avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.) ved Norsk senter for barneforskning, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Disputas 12. juni 2015.

The thesis explores the role of consumption practices in the social interactions and everyday lives of young children and mothers in a suburban context in Japan. With its focus on young children (aged between 1 and 5) and mothers as primary-care-givers, it analyses how they experience consumer media culture while using, creating, controlling, transforming and adapting commercial goods and knowledge, and the part this plays in their presentation of self and their

construction of interpersonal relationships in the home and the preschool. The data were obtained through five months of fieldwork that involved ethnographic methods such as participant observation, interviews and home visits.

The thesis is based on the perspectives of childhood studies, consumer culture theory and commercial enculturation. Following a discussion of theory and methods, it includes three analysis chapters. Chapter 5 focuses on mothers' ideological dilemmas and their construction of identity through caring consumption. I explore how mothers take responsibility for products, services and experiences on behalf of their young

children, while reflecting on children's future becoming and present being. Chapter 6 focuses on young children's sense of belonging in peer consumer culture. I explore the significance of children's having and knowing in preschool settings and discuss how the meanings and values of certain possessions and forms of knowledge are consistently interpreted and transformed among peers. Chapter 7 focuses on flexible social identities, and in particular how children maintain different kinds of boundaries and transform cultural resources in play. I explore the ways in which consumption practices serve as tools for children's construction of social identities.

Ultimately, I argue that mothers' consumption is a key means through which

motherhood is constituted as well as a way in which ideologies surrounding mothering are enforced and enacted. Furthermore, consumer media culture is a social arrangement where young children find their position among peers through their possessions and knowledge about consumption, present their competencies and construct a reflexive self. Their sense of belonging, generationing and gendering is performed through making sense of similarities and differences, which are crucial dimensions in constructing social identities.

Kontakt: Mayumi Takahashi, Norsk senter for barneforskning, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim, Norge.
Email: mayumi.takahashi@svt.ntnu.no